

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

**Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України**

МУЗИЧНА ГРАМОТА ТА СОЛЬФЕДЖІО

**Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації**

**Спеціальність “Народна художня творчість”
Спеціалізація “Видовищно-театралізовані заходи”**

Київ – 2006

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

МУЗИЧНА ГРАМОТА ТА СОЛЬФЕДЖІО

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Народна художня творчість”

Спеціалізація
“Видовищно-театралізовані заходи”

Київ 2006

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

МУЗИЧНА ГРАМОТА ТА СОЛЬФЕДЖІО

Програма

для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації. – Київ: “Фірма “ІНКОС”, 2006. – 20 ст.

Укладачі:	Т. М. Руденко, О. В. Рафес – викладачі Миколаївського вищого державного училища культури
Рецензенти:	В. А. Соловйов – кандидат педагогічних наук, заслужений працівник культури України, професор Миколаївської філії КНУКіМ, доцент кафедри теорії та історії музики О. П. Макаренко – зав. кафедрою інструментально-виконавських дисциплін Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського, кандидат мистецтвознавства, доцент
Відповідальний за випуск	Т. Ф. Стронько
Редактор	Л. М. Трачук

- © Руденко Т. М.,
Рафес О. В., 2006
- © Державний методичний
центр навчальних закладів
культури і мистецтв, 2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПІСКА

Концепція, мета і завдання курсу

Творча діяльність майбутніх акторів, режисерів, керівників творчих колективів пов'язана із різноманітними організаційними формами, методами і засобами виховної роботи, направленої на розвиток загальної культури, художнього та естетичного смаку учасників творчих колективів. Музика, завдяки великій силі емоційного впливу, відіграє виняткову роль у системі естетичного виховання, і тому для досягнення необхідної мети майбутньому фахівцю театральної ниви потрібні не тільки професійні знання, а і знання у галузі музики; глибоке проникнення у внутрішні закономірності зв'язків музики з драматичною дією.

Історія театру доводить, що музика, введена у драматичну дію (спектакль) в міру та з належним художнім смаком, – це могутній союз режисера та актора. Корифеї російського театру К. С. Станіславський та О. М. Островський прикладом усього свого життя і творчої роботи закликали працівників театрального мистецтва до зближення з музикою. Мистецтво музики, співу, танцю було для К. С. Станіславського не тільки джерелом естетичної насолоди – він знаходив у них “міцні професійні технологічні основи та закони творчості, які ще не створені у мистецтві драматичного актора” (з книги Г. Крісті “Робота К. С. Станіславського в оперному театрі”).

Але щоб усвідомити “технологічні основи і закони творчості” в музиці, недостатньо володіти тільки природною (стихийною) музикальністю (іноді її ще й потрібно розбудити в акторі) – необхідна спеціальна музична культура. Розуміння музики, поряд із іншими мистецтвами, збагачує культуру кожної людини, а тим більше актора, який віддає свої сили синтетичному (що об'єднує різні види мистецтва) мистецтву театру. Але ж розуміння музики залежить і від оволодіння її законами, орієнтування в них. Музика – мистецтво, яке асоціюється із часом, впливає на слухача своїм темпом, ритмом, динамікою, формою, тобто своїм змістом. Саме тому вивченню основних засобів музичної виразності повинна бути приділена значна увага педагогів і студентів.

Курс “Музичної грамоти та сольфеджіо” покликаний закласти основи музичної культури акторів драми чи керівників творчих колективів. Музичне виховання студентів спеціалізації “Видовищно-театралізовані заходи” є завданням циклу музично-теоретичних дисциплін і,

згідно з навчальним планом, дві взаємопов'язані між собою дисципліни (“Музична грамота”, “Сольфеджіо”), об'єднані в єдиний курс.

“Музична грамота” передбачає вивчення основних виражальних засобів музики; зміст предмета має два розділи:

- 1 – “Основні елементи музичної системи”;
- 2 – “Основи аналізу музичних творів”.

Складовою частиною курсу є суто практична дисципліна “Сольфеджіо”, головною метою якої є організація і розвиток музичного слуху студентів, а також навчання активному використанню слуху у творчій та виконавській практиці.

Мета курсу “Музична грамота та сольфеджіо” –

придбання студентами системи знань про специфіку основних засобів музичної виразності; ознайомлення з їх відображенням у нотному тексті; вироблення практичних вмінь та навичок побудови деяких елементів музичної системи, їх слухового сприймання як у контексті музичного твору, так і поза ним; навчання основам методики музичного аналізу з метою свідомого сприймання музичного образу; організація та розвиток музичного слуху, почуття метроритму та музичної форми, творчої уяви студентів, емоційної чуйності та відгуку на музику.

Короткі методичні вказівки

Курс “Музичної грамоти і сольфеджіо” вивчає основні закони музичної мови і розрахований на студентів спеціалізації “Видовищно-театралізовані заходи”, які, як правило, не мають спеціальної музичної освіти. Методика викладання предмета повинна враховувати принцип – “говорити про складне просто, але не спрощено”. Практика доводить також, що в роботі з немусикантами слід запобігати як стислому, сухому викладенню курсу, так і розважально-пасивного вивчення основних засобів музичної виразності. Тому проходження тем курсу рекомендовано здійснювати лише в тісному зв'язку з художнім музичним матеріалом (доступним сприйманню і розумінню студентів), керівництвом педагога роботою студентів, систематичними перевітками виконання завдань, а також власним досвідом студентів у подоланні труднощів, вирішенні висунутих перед ними проблем. Все це дасть належну основу для подальшого музичного розвитку майбутніх фахівців.

Програма курсу включає лекційну і практичну форми роботи. Викладач повинен органічно поєднувати викладання теоретичних положень з їх закріпленням, ілюстрацією, безпосереднім сприйманням музики та аналізом музичних прикладів. Тільки на основі слухового сприймання, безпосереднього переживання студентом музичного явища можливе виховання його художнього та естетичного смаку.

Згідно з навчальним планом на весь курс відводиться мала кількість годин – 54 (з них 34 год. – аудиторні лабораторно-практичні, 20 годин – позааудиторна самостійна робота), і в умовах обмеженості у часі особливого значення набуває логічність та унормування різноманітних форм роботи, які застосовуються під час аудиторних занять. Не слід перевантажувати лекційну частину заняття, пам'ятаючи, що курс передбачає вивчення загальних відомостей про музичну мову. Теоретичні знання слід закріплювати письмовими вправами і грою на фортепіано* (на розгляд викладача у відповідності з рівнем підготовки групи). Типи завдань необхідно пов'язати з уміннями, яких повинні набути студенти (вимоги у першому розділі додаються після кожної теми, у другому – після всього розділу). Так, наприклад, вправи на побудову інтервалів, акордів, видів мажору та мінору не слід ускладнювати численністю знаків альтерації. Досить засвоїти принцип їх побудови, зате більшу увагу приділити їх слуховому сприйманню, особливо в контексті музичних творів. Слуховий аналіз не повинен зводитися до визначення того чи іншого елемента музичної мови. Радимо створити проблемну ситуацію щодо використання цього елемента як засобу виразності і застосувати порівняння декількох варіантів одного музичного фрагменту зі змінами у темпі, ритмі, динаміці, гармонії тощо.

Кожен педагог приділяє особливу увагу вибору музичного матеріалу. Музичний матеріал повинен відповідати вимогам сучасності, відрізнятися високою художньою якістю і розвивати не тільки естетичний смак, а й формувати світогляд, національну гідність, самосвідомість. Музичний твір, прослуханий у зв'язку із вивченням різних засобів музичної виразності, має бути зрозумілий студентам у його цілісності. Саме тому тільки нескладні і невеликі за обсягом твори можуть бути матеріалом для прослуховування та аналізу.

Звернення педагога до пісенного матеріалу (герлін національного фольклору) бажане з перших занять. Вивчення народної пісні пробу-

* Тут і далі – на розгляд викладача у відповідності з рівнем підготовки групи.

джує інтерес студентів до її запису і до її чуливішого слухового сприймання. Неможливість засвоєння на перших заняттях всіх складових елементів пісні не повинно бути перешкодою; навпаки – накопичення попереднього досвіду сприяє у подальшому його теоретичному усвідомленню. Безумовно, підбір пісенного матеріалу повинен відбуватися у порядку поступового наростання труднощів.

Самостійне вивчення студентами пісень та виконання інших завдань повинне проходити за фортепіано. Знання клавіатури необхідне, але володіння інструментом не обов'язкове, хоч і дуже бажане, тому що вивчення нескладних завдань і однієї мелодії можливе і без спеціальної виконавської техніки.

Оволодіння грою на інструментах (фортепіано, скрипці, гітарі, баяні та інших) не тільки збільшує можливості акторів у музичному оформленні спектаклю, а й значно впливає на загальний розвиток, закріплює на практиці надбані теоретичні знання. Відомий актор М. П. Хмельов у бесіді із студентами театральної студії особливо підкреслював, що кожен актор на сцені мимоволі виявляє рівень своєї загальної культури.

Для самостійної роботи студентів бажана організація спеціальних аудиторій (репетиторій) із фортепіано у гуртожитках і в самих навчальних закладах.

Формуючи у студентів певну систему знань, вмінь та навичок, курс “Музичної грамоти та сольфеджіо” направлений на комплексний розвиток музичних здібностей, художнього смаку студентів. Структура музичних здібностей – явище складне і неоднорідне, поєднує у собі: музичний слух (мелодичний, гармонічний і т. д.), почуття метроритму та музичної форми, музичну пам'ять, творчу уяву, емоційний відгук на музику. При методичному плануванні занять необхідно свідомо поєднувати різні форми роботи, націлені на розвиток усіх компонентів музичних здібностей студентів.

Для розвитку музичних здібностей студентів даної спеціалізації у методиці викладання курсу доцільно використовувати наступні форми:

1. Спів гам, ступенів з їх розв'язанням, ланцюжків із ступенів, тонічного тривуку та його обернень.
2. Вивчення напам'ять прикладів з народної музики (пісень), вокальних творів сучасних композиторів з подальшим підбором на інструменті.
3. Метро-ритмічні вправи.
4. Спів одноголосних прикладів (“а капела” або із супроводом).

5. Запис одноголосних диктантів* (найпростіших мелодій невеликого діапазону, коротких інтонацій);
6. Аналіз елементів музичної мови.
7. Доспівування мелодії до тоніки, додумування фраз (“питання – відповідь”) до речення або періоду.

В акторській аудиторії, де багато занять з техніки мови та постановки дихання, потрібне дбайливе відношення до голосів, особливо на першому році навчання, щоб не зашкодити диханню, яке ще не зміцніло, та голосу.

Сольфеджування проводиться на тихому звуці (легкому, короткому), без затримки дихання. У випадку неволодіння голосом або при його малому діапазоні слід користуватися читанням нот з точним відтворенням ритму (сольмізацією) або програванням мелодії на фортепіано. У колективному співі із словесним текстом також не можна допускати напруження. Словесний текст мелодії повинен бути ретельно продуманий (студентами), щоб при різних голосових можливостях головна думка пісні, її зміст, взаємозв'язок мелодії та тексту були зрозумілими і виявлялися студентами.

Провідним у викладанні “Музичної грамоти та сольфеджіо” має стати принцип індивідуалізації навчання. Однією з динамічних форм є вивчення предмета найбільш обдарованими студентами за індивідуальним планом.

Перевірка знань, умінь та навичок повинна проводитись на кожному занятті у тому чи іншому вигляді. Згідно з навчальним планом підсумковою формою контролю має бути диференційований залік.

Пропонуємо один із варіантів проведення, який є, на нашу думку, найбільш зручним і раціональним. Запропоновані практичні завдання можуть бути водночас і однією з форм закріплення одержаних знань.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄННЯ КУРСУ “МУЗИЧНА ГРАМОТА ТА СОЛЬФЕДЖІО”

1. Інтонувати: мажорні та мінорні гами з одним ключовим знаком (мажор натуральний; мінор натуральний гармонічний, мелодичний); ступеневі ланцюжки; тонічний тризвук та його

обернення, інтервали у складі $T \frac{5}{3}, t \frac{5}{3}$.

2. Сольфеджувати вивчені одноголосні приклади.
3. Пояснити значення будь-якого пройденого (по курсу) музичного поняття.
4. Зробити аналіз невеликого вокального або інструментального твору.

Примітка: студент вдома виконує аналіз музичного твору (використаного у роботі по класу вокалу, чи інструментальний твір за власним вибором) у вигляді реферату (анотації), і у класі захищає його, відповідаючи на запитання викладача.

Приблизний план аналізу музичного твору:

1. Автор твору.
2. Зміст і жанр.
3. Форма.
4. Ладо-тональність.
5. Розмір, особливості метроритму.
6. Фактура.
7. Темп.
8. Агогіка, нюанси, темброві особливості.
9. Можливість застосування музики твору в оформленні спектаклю, різних видовищно-театралізованих заходах.

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів під безпосереднім керівництвом викладача займає значне місце у різних формах організації навчального процесу. Навчальний час на самостійну роботу регламентований робочим навчальним планом (не менше 1/3 загального обсягу годин, відведених для вивчення даної дисципліни) і по курсу “Музична грамота та сольфеджіо” складає 20 годин. Роль цього виду діяльності особливо зросла в наш час, коли перед закладами освіти постають досить склад-

ні завдання, пов’язані з формуванням у студентів потреби у постійній самоосвіті, навичок самостійної пізнавальної діяльності.

Позааудиторна самостійна робота студентів є логічним продовженням аудиторних занять і проводиться по завданню викладача, який інструктує студентів і визначає термін виконання тих чи інших завдань.

Дидактична мета самостійних позааудиторних занять полягає у наступному:

- закріплення та систематизація знань, придбаних під час аудиторних занять;
- самостійне оволодіння новим навчальним матеріалом;
- розвиток самостійності мислення;
- розвиток вміння працювати з нотним матеріалом;
- формування здібностей та вміння оцінювати художні достоїнства творів музичного мистецтва;
- формування вмінь самостійної пізнавальної роботи;
- розвиток вміння застосувати одержану інформацію, накопичений музичний багаж у мистецтві драматичного актора, режисера видовищно-театралізованих заходів.

Форми самостійної роботи: (форми та види завдань)

1. Опрацювання окремих тем курсу.
2. Складання опорного конспекту за планом.
3. Виконання вправ, розв’язування задач.
4. Прослуховування та аналіз музичних творів.
5. Робота з нотним матеріалом (текстом).
6. Складання словників музичних термінів.
7. Гра, сольфеджування, вивчення напам’ять відомих фольклорних зразків, творів сучасних композиторів.

Форми контролю самостійної роботи:

1. Опитування (або тести) під час аудиторних занять.
2. Виконання практичних завдань за матеріалами опрацьованої теми та аналіз роботи над вправами.
3. Семінар-практикум.
4. Понятійний диктант та взаєморецензування відповідей.
5. Диференційований залік.

Запропонований перелік тем для самостійного опрацювання та види практичних завдань охоплюють матеріал всіх розділів курсу і забезпечують певну систематичність виконання студентами робіт без сторонньої допомоги. Тематика СР (самостійних робіт) передбачає розвиток різних вмінь та навичок і повинна сприяти формуванню міцної системи знань майбутніх фахівців мистецької ниви.

СТРУКТУРА КУРСУ:

На вивчення курсу “Музична грамота та сольфеджіо” за навчальним планом відводиться:

Спеціалізація: “Видовищно-театралізовані заходи” на базі повної загальної середньої освіти:

Всього: 54 год.

I семестр – 17 тижнів по 2 год. (34 год.) та диференційований залік.

Самостійна робота – 20 год.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва розділів і тем	Кількість годин			
		ЛК	Семін.	Лаборат. практи.	СР
1.	Основні елементи музичної системи				
1.1.	Звук як матеріал для мистецтва.			2	
1.2.	Система нотного письма.			6	3
1.3.	Метро-ритм. Темп. Динаміка.			6	5
1.4.	Лад. Тональність.			4	4
1.5.	Загальні відомості про інтервали, акорди, фактуру.			6	5
2.	Основи аналізу музичних творів				
2.1.	Мелодія. Період.			2	1
2.2.	Музичні форми та принципи їх класифікації. Прості двочастинна і тричастинна форми			2	2
2.3.	Складна тричастинна форма			2	
2.4.	Використання різних музичних форм у творчості відомих композиторів			2	
3.	Підсумкове заняття			2	
				34	20
	Всього:	54			

Самостійна робота студентів (СР)

Розділ курсу	Теми та види завдань	Кількість годин
1.2.	Т.1. Тривалості звуків та пауз	1
	Визначення звуків різних октав на нотному стані у скрипковому та басовому ключах зі знаками альтерації та без них.	2
1.3.	Т.2. Динамічні відтінки.	1
	Визначення метроритмічних особливостей, темпу в музичних творах	2
	Сольмізація з метою розвитку метроритму	2
1.4.	Визначення ладу, тональності у музичних творах.	1
	Гра та сольфеджування відомих мелодій (пісень) у різних тональностях.	3
1.5.	Визначення інтервалів, тризвуків з оберненнями у музичних творах	3
	Сольфеджування мелодій	2
2.1.	Удосконалення навичок інтонування одноголосних мелодій	1
2.2.	Визначення форми музичного твору (проста двочастинна та тричастинна) за його нотним текстом.	2
	Всього:	20 год.

ЗМІСТ КУРСУ

Розділ I. Основні елементи музичної системи

Тема 1.1. Звук як матеріал для мистецтва

Вступ. Музика як вид мистецтва. Специфіка музики, роль мистецтва у житті людини. Можливість поглибленого трактування образів за допомогою знань з музичної грамоти.

Виразні можливості звуків різних категорій. Звук як матеріал для мистецтва. Музичний звук та його властивості.

СТУДЕНТИ ПОВИННІ:

- знати основні теоретичні положення даної теми;
- вміти описати виразність окремих звуків залежно від їх властивостей.

Тема 1.2. Система нотного письма

Складові позначення звуків. Звукоряд. Клавіатура фортепіано. Октави. Регістр. Діапазон. Нотний стан. Нота. Басовий та скрипковий ключі.

Тривалості звуків та пауз. Знаки подовження тривалостей (крапка, ліга, фермата). Позначення основних засобів виконання (стакато, легато, акцент). Знаки скорочення та спрощення нотного письма (реприза, вольта, знак октавного перенесення). Тон. Півтон. Знаки альтерації.

Студенти повинні:

- знати основні теоретичні положення даної теми;
- вміти записати звуки різних октав на нотному стані у скрипковому та басовому ключах зі знаками альтерації та без них;
- вміти знайти їх на клавіатурі фортепіано;
- вміти прочитати ноти в нотному тексті;
- вміти пролічити різні тривалості зі знаками подовження та без них;
- вміти визначити засоби виконання, їх зміну при прослуховуванні різноманітних музичних фрагментів;
- вміти визначати на слух, в якому регістрі та якій октаві звучить мелодія;
- вміти записати по фразах мелодичну лінію знайомих пісень, відмічаючи стрілками відносну висоту звуків.

Тема 1.3. Метроритм. Темп. Динаміка.

Метроритмічна організація музики, її значення. Метр, доля, метричний акцент, такт, тактова риска, затакт, розмір (простий, складний, мішаний, змінний). Ритм. Синкопа, її види. Пунктирний ритм. Особливі форми поділу тривалостей. Метроритмічні формули найбільш розповсюджених танцювальних жанрів.

Темп, його основні позначення. Зв'язок темпу виконання з характером образів.

Динаміка як один з виражальних засобів розвитку музичного образу. Основні динамічні відтінки та їх позначення.

Студенти повинні:

- знати основні теоретичні положення даної теми;
- вміти простукати метр (ритм) при прослуховуванні музичних фрагментів, а також по пам'яті;
- вміти простукати метроритмічні формули найбільш розповсюджених танців;
- вміти порахувати кількість тактів у прослуханому музичному фрагменті;
- вміти визначати на слух розмір (2/4, 3/4, 4/4, 6/4) у даному музичному фрагменті;
- вміти визначати на слух темп музичного фрагмента, який звучить, і позначити його італійською мовою;
- вміти розставити динамічні відтінки у даному музичному фрагменті після його прослуховування (або паралельно);
- вміти записати найпростіші ритмічні диктанти;*
- вміти сольмізувати та сольфеджувати найпростіші одноступеневі мелодії, чітко додержуючись ритму, динамічних нюансів, темпу.

Тема 1.4. Лад. Тональність.

Значення ладової організації музики. Поняття стійкості та нестійкості. Мажорний та мінорний лади. Гама. Будова мажорної та мінорної гам. Тональність. Різновиди мажору та мінору. Ключові та випадкові знаки. Розв'язання нестійких ступенів ладу. Виразальні можливості мажору та мінору. Загальні відомості про інші лади.*

Студенти повинні:

- знати основні теоретичні положення даної теми;
- вміти будувати різновиди мажорної та мінорної гам;
- вміти будувати мажорні та мінорні гами за їх формулою від даного звука з подальшим записом ключових знаків;
- вміти визначати на слух лад (мажор чи мінор) у музичних фрагментах, які звучать;
- вміти інтонувати: гами До мажор, ля мінор, мажорні та мінорні гами з одним ключовим знаком (мажор натуральний; мінор натуральний, гармонічний, мелодичний); розв'язання нестійких звуків у стійкі; ступеневі ланцюжки; тонічний тризвук та його обернення;
- вміти сольфеджувати одноступеневі приклади у тональностях мажору та мінору;
- вміти визначати тональність у запропонованих мелодіях по ключовим знакам та заключній каденції, а лад – по слуху;
- підбирати на інструменті, грати напам'ять та співати мелодії відомих пісень від різних звуків;*
- вміти записати найпростіші мелодії невеликого діапазону, короткі інтонації (мелодичний диктант).*

Тема 1.5. Загальні відомості про інтервали, акорди, фактуру.

Прості інтервали (чисті, малі, великі), їх гармонічна та мелодична форма, ступенева і тонова величина. Загальне поняття про зменшені та збільшені інтервали.* Консонанси і дисонанси. Інтервал як виражальний засіб музики.

Акорд. Тризвук, його різновиди. Головні тризвуки (та ступені) натурального мажору та гармонічного мінору, їх обернення.

Септакорд, його обернення. Основні септакорди (V, VII, II ступенів) і побічні.

Загальні відомості про основні типи фактури (монодичну, гомофонно-гармонічну, акордову, поліфонічну).

Студенти повинні:

- знати основні теоретичні положення даної теми;

- вміти будувати (письмово і на фортепіано) чисті, малі та великі інтервали від даних звуків (угору та вниз) і визначати їх у нотному тексті;
- вміти відрізняти на слух консонанси і дисонанси, інтервал від тризвуку та септакорду;
- вміти відрізняти на слух найтипівіші (вищезгадані) типи фактури;
- вміти інтонувати: мажорні та мінорні гами з одним ключовим знаком; інтервали ч.1, ч.8, в.3, м.3, ч.4, ч.5 угору і вниз у тональностях мажору та мінору (в складі тонічного тризвуку); тризвуки головних ступенів;
- вміти сольфеджувати одноголосні мелодії з рухом по звуках акордів у тональностях мажору та мінору, робити інтервальний аналіз вивчених прикладів.

Розділ II. Основи аналізу музичних творів

Тема 2.1. Мелодія. Період

Музика як мова. Поняття мелодії, її значення. Мелодична лінія. Кульмінація. Залежність характеру мелодії від сукупності всіх її елементів. Значення жанрових ознак мелодії.

Період як основна форма викладення теми у гомофонній музиці. Масштаби, складові частини періоду (речення, фраза, мотив). Цезура. Загальне поняття про каденцію. Тематична будова періоду. Квадратний період. Принципи розвитку музичного матеріалу. Використання періоду у вокальних жанрах (пісні та романси), невеликих інструментальних творах.

Тема 2.2. Музичні форми та принципи їх класифікації. Прості двочастинна і тричастинна форми.

Форма в музиці, її специфіка і значення, принципи класифікації. Поняття простих та складних форм, короткі відомості про форму рондо, варіації, сонатну форму. Загальна характеристика двочастинної форми. Структура частин та їх співвідношення. Різновиди двочастинної форми (репризна та безрепризна).

Загальна характеристика тричастинної форми. Структура, масштаби, співвідношення частин. Основні типи середнього розділу (розвиваючий та контрастний). Реприза (статична та динамічна).

Використання простої двочастинної та простої тричастинної форм у музиці пісенного та інструментального жанрів.

Тема 2.3. Складна тричастинна форма

Загальна характеристика, історичне походження форми. Визначальна ознака складних форм: перша частина повинна бути складнішою за період. Структура частин, типи контрасту між ними. Складна тричастинна форма з серединою типу "тріо" як найбільш розповсюджена у танцювальній музиці. Загальне поняття про середину типу "епізод".

Тема 2.4. Використання різних форм у творчості відомих композиторів

Знайомство з яскравими зразками зарубіжної та вітчизняної музики (прослуховування та аналіз), змістом, мистецькими цінностями творів, створених у різних формах.

Примітка: приблизний перелік музичного матеріалу додається; запропоновані твори за бажанням викладача можуть бути замінені на інші.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО РОЗДІЛУ “ОСНОВИ АНАЛІЗУ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ”

Студенти повинні:

- знати основні теоретичні положення всіх тем розділу;
- вміти визначати форму музичного твору, який звучить (період, прості двочастинну та трьохчастинну форми, варіації, рондо);
- вміти визначати форму твору (прості двочастинну та трьохчастинну) за його нотним текстом;
- вміти сольфеджувати мелодії, написані у формі періоду з подальшим визначенням його складових частин;
- вміти самостійно додумати музичну фразу (“питання – відповідь”) до речення або періоду; скласти мелодію – пісню у формі найпростішого періоду на віршований текст.*

Музичний матеріал для аналізу:

1. Фольклорні твори (народні пісні) – за вибором викладача.
2. І. С. Бах. Добре темперований клавир. Прелюдії. Італійський концерт, ч.1.; Французька сюїта № 1.
3. Ф. Шопен. Фортепіанні мініатюри.
4. Р. Шуман. “Карнавал”, “Фантастичні п’єси”.
5. В. Соловйов-Седой “Вечір на рейді”.
6. Л. В. Бетховен. “Бабак”, соната № 30, ч. 3; соната № 20, фінал.
7. Е. Гріг. Вальс мімінор.
8. Д. Шостакович. “Родина слухит...”.
9. П. Чайковський. “Дитячий альбом” (п’єса “Шарманщик”), п’єси з циклу “Пори року”, романс “День ли царит”, “Теми з варіаціями”.
10. О. Пахмутова. “Пісня про тривожну молодість”.
11. М. Глінка. Романс “Не спокушай”, “Я пам’ятаю мить чудову”, фрагменти з опер; “Вальс-фантазія”.
12. М. Римський-Корсаков. Арія Снігуроньки з I дії опери “Снігуронька”.
13. Т. Хренников. Пісня з кінофільму “Вірні друзі”.
14. О. Новиков. “Гімн демократичної молоді”.
15. Ж. Рамо. “Курка”.
16. Ф. Куперен. “Женці”.
17. Музичні твори українських композиторів – за вибором викладача.

ЛІТЕРАТУРА ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ:

1. Алексеев Б., Мясоедов А. Элементарная теория музыки. – М., 1989.
2. Бринстайн Л. Концерты для молодёжи. – М., 1991.
3. Варфоломеев А. Музыкальная грамота для баянистов и аккордеонистов. Вып. 1–4. – Л., 1990.
4. Виноградов Г., Красовская Е. Занимательная теория музыки. – М., 1991.
5. Келина М., Волшаник А., Лебец Л. Безмашинное программирование в курсе элементарной теории музыки. – К., 1985.
6. Красинская Л., Уткин В. Элементарная теория музыки. – М., 1991.
7. Курс теории музыки. – Л., 1978.
8. Музыкальная энциклопедия. Т. 1–6.
9. Павлюченко С. Элементарная теория музыки. – К., 1980.
10. Упражнения по элементарной теории музыки. – Л., 1986.
11. Хвостенко В. Задачи и упражнения по элементарной теории музыки. – М., 1965.

ЛІТЕРАТУРА ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ:

1. Мазель Л. Стрoение музыкальных произведений. – М., 1986.
2. Способин И. Музыкальная форма. – М., 1980.
3. Тюлин Ю. и др. Музыкальная форма. – М., 1974.
4. Тюлин Ю. Стрoение музыкальной речи. – М., 1962.
5. Смаглій Г. А., Маловик Л. В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – Х., 2001.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Шип С. Музична форма від звуку до стилю. – К., 1998.

НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ З СОЛЬФЕДЖІО:

1. Баева Н., Збрык Т. Сольфеджіо для I–II класов ДМШ. – Л., 1986.
2. Калмыков Б., Фридкин Г. Сольфеджіо. Учебное пособие. I, II часть. – М., 1979–83.
3. Фридкин Г. Чтение с листа на уроках сольфеджіо. Учебное пособие. – М., 1982.
4. Хвостенко В. Сольфеджіо на матеріалі мелодій народів СРСР. Вып. I–III. – М., 1961–69.
5. Смаглій Г. А. Сольфеджіо для I–IV кл. ДМШ. – К., 2003.

Навчальне видання

МУЗИЧНА ГРАМОТА ТА СОЛЬФЕДЖІО
Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Укладачі: Т. М. Руденко, О. В. Рафес

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1,16. Наклад 100 прим.

Видавництво “Фірма “ІНКОС”
14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;
Тел./факс: (044) 206-47-29, 206-47-21
E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,
inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції № 2006 від 04.11.2004 р.